

Stališče k poročilu o položaju slovenske narodne skupnosti na Koroškem 2020

Kot že v preteklih letih, želimo tudi letos zavzeti stališče k poročilu Koroške deželne vlade o položaju slovenske narodne skupnosti leta 2020 iz vidika prizadetih – torej iz vidika narodne skupnosti. Prav leto 2020 bi lahko navzlic 100 obletnice koroškega plebiscita postalo posebno leto, tako iz manjšinsko političnega, kot tudi iz manjšinsko pravnega vidika. Žal je pandemija marsikaj preprečila. Vendar to ne bi smel biti izgovor, da številni ukrepi, ki bi bili izvedljivi in na kar smo opozarjali v stališčih k poročilom koroške deželne vlade tudi že v preteklih letih, kljub temu niso bili izvedeni. Zlasti priložnost, sestaviti bilanco sto letja koroških Slovencev kot manjšina in po deloma težavni in konfliktni preteklosti začeti iz nova, ne bi smela ostati neizkoriščena – tudi če je že nekaj mesecev zamude.

Stališče naj prispeva h kritični in odprti diskusiji. Zato je škoda, da je ravno leta 2020 v ustavnem odboru Koroškega deželnega zbora stališče k tretjemu poročilu za lansko leto od nekaterih političnih zastopnikov bilo kratko malo v celoti zavrženo. Diskusija in pripravljenost do diskusije tako nista možni, pripravljenost do dialoga je treba zahtevati ravno od tistih političnih zastopnikov, ki so se doslej zatajili stvarni in stvarno izraženi kritiki.

1. K mednarodnopravnim podlagam in pogodbam:

Kot že v stališču k prejšnjemu letu, je treba spet opozoriti na državno poročilo k okvirni konvenciji. Ministrski komite je k zadnjemu poročilu Avstrije podal 4 jasno definiranih priporočil. Že lani se je glasila kritika, da nobeno od priporočil ni bilo upoštevano. Na tem se do danes žal nič ni spremenilo. Avstrija ne upošteva svojih dolžnosti iz evropskih konvencij za manjšinsko zaščito in ne jemlje resno priporočil mednarodne državne skupnosti, kar se tiče potrebnih ukrepov. Pravkar je bilo objavljeno avstrijsko stališče k poročilu, stališče manjšinskih organizacij, ki ga bo potrebno oddati v naslednjih tednih, bo zaradi neizvedenih ukrepov moralo biti kritično.

V oči pade, da v poglavju o mednarodno pravnih obveznostih Avstrije ni omenjen člen 7. Avstrijske državne pogodbe, magna charta mednarodnopravnih dolžnosti Avstrije napram slovenski narodni skupnosti. To je več kot samo spodrsljaj. Člen 7. Državne pogodbe je slej ko prej veljavno mednarodno

pravo in notranjedržavna ustavnopravna obveznost. Seveda je treba opozoriti, da je precejšnje nasprotovanje med to mednarodnopravno in ustavnopravno dolžnostjo in notranjedržavnim pravom – tako na področju šolstva, ker se tiče predšolske vzgoje in sekundarne stopnje, kot tudi na področju uradnega jezika in dvojezičnih topografskih napisov. To nasprotje pa v odprti diskusiji ne sme privedi do tega, da se člen 7. Avstrijske državne pogodbe kratko malo zamolči. Nujno je treba zahtevati jasno priznanje Dežele Koroške, da je člen 7. Avstrijske državne pogodbe slej ko prej aktualen in da se Dežela Koroška k temu določilo v celoti priznava.

2. K ustavnopravnim podlagam:

Da ne bo ponavljanj, k tej točki opozarjamo na navedbe že v prejšnjih stališčih k poročilom iz prejšnjih let. Glede tega se nič bistvenega ni spremenilo.

Poročilo navaja Zakon o plebiscitnem daru kot prvi zakon, pri katerem je tudi v zveznem zakonskem listu bila uporabljena slovenščina. To je dejansko dogodek z veliko simbolno vrednostjo, ki ga je treba pozdraviti. Žal pa je tudi pri tako načelnem in razveseljivem dogodku »uspelo« poskrbeti za kritiko. Navajanje krajevnih imen je na nerazumljiv način bilo deloma dvojezično, deloma pa le enojezično, to celo za kraje in področja, ki imajo aktualno dvojezične označbe. Da se ravno v zakonu, ki opisuje potek meje plebiscitnega pomočja leta 1920, ne upoštevajo dosledno dvojezična krajevna imena - gotovo nehote - dokazuje, da obljube, ki so bile dane koroškem Slovencem pred plebiscitom, niso bile uresničene. Sicer bi namreč vsa ta krajevna imena morala bita še danes dvojezična.

V poročilu so omenjena tudi sredstva, ki so na razpolago kot plebiscitni dar. Zelo je treba pozdraviti, da narodna skupnost dobi precejšnja sredstva in de je – prvič po 25ih-letih – prišlo do povišanja pospeševanja za narodno skupnost. Vendar sredstva iz plebiscitnega daru niso v celoti bila namenjena narodni skupnosti, polovični delež, ki je izplačan preko občin, se v veliki meri ne uporablja za namene, kot so navedeni v zakonu, temveč za splošne ukrepe kot asfaltiranja, obnove šolskih poslopij, nakup raznih objektov kot na primer mlini itd. Plebiscitni dar ni mišljen za razbremenitev občinskih proračunov. To velja tudi za – doslej še neizvedeno – že po svoji tematiki vprašljivo študijo (OGM) o evalvaciji položaja narodne skupnosti za kar pošteno ceno v višini EUR 270.000,00. Zastopniške organizacije narodne skupnosti dobro poznajo položaj narodne skupnosti, treba jih ja samo vprašati, EUR 270.000,00 bi lahko uporabili za važne druge projekte narodne skupnosti, ki še niso financirani, zlasti na področju mladinskega dela.

Glede v poročilu točno navedenih pospeševanj za posamezne ukrepe je treba opozoriti na stališče poslanke v državni zbor Olge Voglauer. Kritizirala je, da takšna naštevanja nimajo izpovedi, če v njih ni hkrati navedeno, v kateri višini se izplačujejo pospeševanja za druge primerljive ukrepe izven področja pospeševanja narodne skupnosti. Temu se priključujemo. Bilo bi zaželeno in v smislu ustavnopravnih določil iz 67. člena Državne pogodbe Saint Germaina tudi potrebno uvesti neko primerjalno merilo, ker je šele potem mogoče oceniti, ali so pospeševanja velikodušna ali ne.

V poročilu se ponovno opozarja na upoštevanje slovenščine v Koroški deželni ustavi oz. na to, da slovenščina pač ni bila priznana kot drugi deželni jezik. K temu je navedeno, da gre za zgolj deklarativno ponovitev določila iz drugega odstavka 8. člena Zveznega ustavnega zakona. Če gre le za deklarativno ponavljanje, potem je treba kritično vprašati, zakaj je Deželi Koroški to treba – veljavnost Zveznega ustavnega zakona na Koroškem ja ni pod vprašajem. Vendar je treba pozdraviti samokritično priznanje, da nova formulacija drugega odstavka 5 člena Koroške deželne ustave torej ni napredek, temveč samo ponovitev tako in tako že obstoječih pravnih obveznosti. Medialno vriskanje, da je slovenščina prvič bila upoštevana v koroški deželni ustavi, torej ni bilo na mestu – glej »deklarativna ponovitev«.

V poročilu se poudarja, da Koroška glede deželnega jezika nima možnosti oblikovanja, to glede na zvezno kompetenco. Temu je treba vehementno nasprotovati. Zvezna dežela Koroška je važen in cenjen del zvezne Republike Avstrije. Realno politično lahko izključimo, da bi Zveza odklonila resno izraženo željo Koroške, da hoče v svoji deželni ustavi zasidrati slovenščino kot drugi deželni jezik – tudi če bi zato morda bilo potrebno celo spremeniti zvezno ustavo. Treba je spomniti, da je Hans Kelsen spisal besedilo Zveznega ustavnega zakona še preden) je bilo jasno, da bo po rezultatu plebiscita južna Koroška ostala pri Avstriji. Adaptacija zvezne ustave glede na to, da je sedaj tudi bistveno večja slovenskega manjšina ostala sestavni del zvezne dežele Koroške, pa ni bila izvedena. Ravno prilika ob 100. obletnici plebiscita bi bila ugoden trenutek, da bi to popravili. Apodiktično ugotovitev, da koroška glede tega zaradi zvezne kompetence žal ničesar ne more ukreniti, lahko tako štejemo samo kot manjkajočo pripravljenost in ne kot pomanjkanje možnosti. Dodatno je treba opozoriti, da ima Koroška onstran formalnih možnosti tudi številne vsebinske možnosti za pospeševanje slovenščine kot drugega deželnega jezika, pri čemer se teh možnosti žal ne poslužuje v zadostni meri. To velja zlasti za zelo slabo razvito pripravljenost za uporabljanje slovenščine kot uradni jezik.

3. Uradni jezik:

Kar se tiče možnosti uporabljanja slovenščine kot uradni jezik, se je v primerjavi s prejšnjimi poročili in stališči k njim – žal – dejansko komaj kaj spremenilo. Še zmeraj v občinah Dobrla vas in Škocjan za možnost uporabljanja slovenščino veljajo absurdni pogoji bivališča. Prav sitno je, kako se v poročilu opozarja, da pač z izjemo teh dveh občin sicer pogoji bivališča ne veljajo več. Da bi se v bodoče izognili tem sitnostim, tako kot že v prejšnjih poročilih in kot že vedno spet od 2011 dalje nujno pozivamo deželo Koroško, naj se pri Zvezi zavzame za to, v prilogi 2 k Zakonu narodnih skupinah tako spremeniti tozadevno besedilo, da se občini Dobrla vas in Škocjan obravnavata enako, kot vse druge dvojezične občine. Tudi za ti dve prizadeti občini ni prijetno predstavljati izjemi in odgovarjati na vprašanja, ali gre morda za posebej proti slovenski manjšini nastrojeni občini. Pravtako žal ni nobenih napredkov glede sodnega jezika, slej ko prej pripadniki narodne skupnosti pred okrajnimi sodišči v Velikovcu, Celovcu in Beljaku ne smejo uporabljati slovenščine, pred upravnimi organi teh okolišev pa to smejo. Ravno sodišča so pravzaprav pozorna, da se spoštujejo pravice, na Koroškem pa je obratno, pred

upravnimi organi imajo pripadniki manjšine več pravic kot pred sodišči. Koroška je pozvana, tudi glede tega intervenirati na zvezni ravni, da se doseže že zdavnaj potrebna sprememba. Na strokovni ravni potrebne spremembe že zdavnaj zagovarjajo.

Žal v poročilu ni omenjena možnost prostovoljnega dopuščanja možnosti uporabljanja slovenščine kot uradni jezik po tretjem odstavku 13.člena Zakona o narodnih skupinah. Ni prepovedano uporabljati slovenščino kot uradni jezik tudi izven v prilogi 2 imenovanih področij oz. pred drugimi uradi, temveč je to izrecno dovoljeno. Zaželeno bi torej bilo, če bi Koroška deželna vlada vsem občinam dvojezičnega ozemlja in Zveza vsem sodiščem in zveznim uradom dvojezičnega ozemlja izdala nujno priporočilo, da naj uporabljajo slovenščino kot uradni jezik, tudi če določene občine in uradi niso izrecno imenovani v prilogi 2 Zakona o narodnih skupinah. To velja prav posebej za Koroško kmetijsko zbornico, glede katere je treba spomniti, da so za vodenje izpostave v Velikovcu imenovali enojezičnega kandidata, čeprav so bili dvojezični kandidati celo bolje uvrščeni.

Torej se lahko za področje uradnega jezika ugotovi, da ima dežela Koroška kljub formalno manjkajoči pristojnosti številne možnosti, doseči pozitivne spremembe. Potem, v kolikšni meri bo Koroška priporočala takšne ukrepe ali pa te možnosti zamolčala, bo potrebno meriti pripravljenost koroške za dopuščanje slovenščine kot uradni jezik.

Pohvale vredno je, da poročilo omenja tudi priporočilo za uporabljanje slovenščine pri vodenju šol. Ravno na tem primeru se kaže, kako zapletena je obstoječa zakonodaja. Po priporočilu pripada ravnateljicam in ravnateljem, ki zaradi voditeljskih obveznosti ne poučujejo, doklada po 23. členu Zakona o narodnih skupinah (ravnatelji in ravnateljice, ki poučujejo, dobijo doklado že zaradi njihove dvojezične kvalifikacije po Zakonu o šolski organizaciji, zanje se to vprašanje ne stavi). To pa pomeni, da dvojezične ravnateljice in ravnatelji takšno doklado dobijo v okrajih Velikovec, Celovec dežela in Beljak dežela, ravnateljice in ravnatelji v mestu Celovec (kjer sta dve dvojezični ljudski šoli), v mestu Beljak (kjer je ljudska šola Marija na Zilji) in v okraju Šmohor, kjer je več dvojezičnih šol, pa je ne dobijo. To nedvomno ne ustreza načelo enakosti, je pa posledica tega, da je iz jasnega določila 3. odstavka člena 7., da v upravnih in sodnih okrajih s slovenskim ali mešanim prebivalstvom velja slovenščina kot dodatni uradni jezik, bilo odrejeno nepregledno pravno stanje z več kot ducatom različnih statusov manjšinskih pravic, odvisno od tega, v kateri občini se nekdo nahaja. Tozadevna kritika ni nič novega, v smislu enotnosti in preglednosti prava bi bilo v interesu dežele, doseči poenotenje ob upoštevanju vrednostne odločitve ustavnega zakonodajalca v prid manjšinski zaščiti (primerjaj Ustavno sodišče zbirka 9224).

4. Topografija:

V poročilu je navedeno, da so upoštevali stališče iz lanskega leta glede nekaterih manjkajočih dvojezičnih kažipotov in da so le-te polagoma postavili. Deloma oz. celo v večji meri to drži in so o tem primerno poročali tudi mediji.

Kljub temu je treba opozoriti, da ja ni naloga raznih manjšinskih organizaciji, stalno detektivsko preverjati ali kje manjka kak dvojezični kaŝipot, temveč bi morale oblasti po uradni dolŝnosti, ob sicerŝnjih sankcijah, vzpostaviti zakonito stanje.

Le-to namreč ŝe vedno ni v celoti vzpostavljeno. Ne da bi ŝlo za popoln seznam, na vsak naèin ŝe manjkajo kaŝipoti

- v Zgornje Vinare na cesti med Ŝentprimoŝom in Ŝentvidom v Podjuni
- v Vesele na cesti med Ŝkocjanom in Ŝentprimoŝom
- v Velinjo vas na cesti iz Bilèovsa v Bistrico v Roŝu

in verjetno ŝe mnogi drugi kaŝipoti.

Prav tako manjkajo vsi dvojezièni kaŝipoti v Proboju v občini Ŝitara vas.

Enostavno naporno je, èe treba opozarjati na vsak posamezni manjkajoèi dvojezièni kaŝipot. Deŝela, ki se priznava k dvojeziènosti, bi morala postati dejavna sama od sebe in bi na tem podroèju storila bolje preveè kot premalo. Od takŝne »vrednostne odloèitve v prid manjšine« smo v realnosti ŝe daleè oddaljeni.

V poroèilu je navedeno, da je v občini Ŝitara vas bila postavljena dvojezièna tabla za Sele in da je tudi v Ŝentjakobu v Roŝu bilo sklenjeno, da bodo dobili dvojeziène napise vsi kraji občine. Te odloèitve je treba vsekakor pozdraviti. Glede Ŝentjakoba v Roŝu je treba pripomniti, da bodo table baje postavljene ŝele zaèetek leta 2022, veselje je torej nekoliko preuranjeno in je treba poèakati, ali bodo odloèitev res udejanjili. Zakaj izvedba sklepa občinskega sveta tako dolgo traja, ni prav razumljivo. Dopolniti je treba, da je medtem tudi občina Bistrica v Roŝu sklenila postaviti dvojeziène napise za Sveèe in za Maèe. Tudi glede tega je treba poèakati, da bodo napisi dejansko postavljeni.

Ŝe pred tem so v občini Pliberk sklenili, postaviti dvojeziène table za edine 4 vasice, ki niso bile imenovane v prilogi 1 k Zakonu o narodnih skupinah.

Veselje nad tem pozitivnim razvojem pa ne more docela prekriti naèelni problem:

Odgovornost za spoŝtovanje manjšinskih pravic se tako preklada na najŝibkeŝi èlen, na občine ali celo posamezne krajevne skupnosti. Po razdelitvi kompetenc je èisto jasno, da je za manjšinske zadeve pristojna zvezna ravan. Èe Zveza opozarja na moŝnost, da se lahko odredi dvojeziène napise tudi po 3. odstavku 3. èlena Sploŝnega koroŝkega občinskega reda, je to pravno gledano sicer pravilno, drŝzvanopolitièno pa porazno. Odgovornost za spoŝtovanje manjšinskih pravic ima Republika v celoti, ne more biti odvisno od tega, ali se najde veèina v posameznih naseljih ali posameznih obèinah, da se naj vendarle spoŝtuje manjšinske pravice. Prav zaradi tega je pristojnost pri Zvezi in ne pri deŝelah ali pri obèinah. Ni dopustno, izzivati pogum posameznih ŝupanij in ŝupanov, da se uresnièijo manjšinske

pravice, manjšinske pravice je treba spoštovati na vsak način in ne more biti naloga županij in županov, skrbeti za to, da se mednarodnopravne pogodbe tudi udejanjijo. Tistim županijam in županom, ki so imeli pogum uresničiti te ukrepe, je treba čestitati, hkrati pa je treba vprašati, zakaj je zvezni zakonodajalec glede tega odpovedal in prebivalcem dotičnih krajev ni že zdavnaj omogočil njim pristoječo dvojezičnost, tako da so morali čakati, da je postal dejaven lokalni »zakonodajalec«. Republika je v tej točki napram manjšini odpovedala.

Posledično se seveda stavi vprašanje, kako prebivalci tistih krajev, kjer je še višji delež pripadnikov slovenske manjšine, ki pa nimajo dvojezičnih napisov, pridejo do tega, da nimajo dvojezičnih napisov, v primerjavi z onimi, ki živijo v krajih z nižjim deležem slovenskega prebivalstva, vendar so dobili dvojezične krajevne napise. Na to vprašanje logično ni mogoče odgovoriti, pravopolitično mora biti posledica, da dežela Koroška pozove občine, da naj za tiste kraje v njihovim območju, ki imajo primerljiv delež slovenskega prebivalstva kot kraji, kjer že so dvojezične table, pravtako po 3. odstavku 3. člena Splošnega koroškega občinskega reda sklenejo dvojezična imena krajev. Ni treba čakati na ukrepe zveznega zakonodajalca, dežela Koroška in prizadete občine lahko tudi po obstoječem pravnem redu brez sodelovanja Zveze sklenejo potrebne ukrepe.

Glede dvojezične topografije je treba opozoriti še na sledeči problem: tudi v krajih, ki imajo dvojezične table, se javna dvojezičnost vedno spet prikriva s sprejetjem drugih ukrepov. Sem spada n.pr. uvedba cestnih imen, ki so samo nemška. To se je n.pr. zgodilo v občini Šentjakob v Rožu, kjer so doslej dvojezični naslovi v obliki dvojezičnih krajevnih imen z uvedbo samo nemških cestnih imen spet postali enojezični. Ta problem se tiče tudi mnogih drugih občin. Občine bi seveda imele možnost, skleniti tudi dvojezična cestna imena, žal pa se to še ni zgodilo v nobenem primeru.

V zvezi s tem se pa zdi opozorilo v poročilu na možnost ljudskega povpraševanja v občinah, po potrebi tudi v občinskih okoliših, nepotrebno in celo nevarno. Če izhajamo iz priznanja zveznega zakonodajalca k narodnim skupinam v smislu 2. odstavka 8. člena Zveznega ustavnega zakona, potem ni dopustno, da bi celo tako in tako mučno sklepanje občinskih svetov o dodatnih dvojezičnih krajevnih imenih po 3. odstavku 3. člena Splošnega koroškega občinskega zakona vezati na to, da sklep morda odobri tudi še okoliško ljudsko povpraševanje. Takšno samo po sebi manjšini sovražno možnost sklepanja večine o manjšini je treba od vsega začetka zavračati zaradi nevarnosti, da pride do hujskanja.

5. Šolstvo:

Poročilo se zopet obširno ukvarja z dvojezičnim šolstvom. K temu je treba povedati, da se v zadnjih letih ni spremenilo čisto nič, čeprav v tem primeru povsem enotna kritika zastopniških organizaciji koroških Slovencev postaja vedno bolj intenzivna. Reforma dvojezičnega izobraževalnega sistema je nujno potrebna, vendar se na tem področju ne dogaja dobesedno nič. Tudi ni nikakršne iniciative s strani dežele Koroške.

Da ni treba iskati, naj ponovimo navedbe, ki so bile zapisane že v stališču pred 2 leti.

Manjšinskošolski zakon za Koroško, izobraževalna ponudba sploh:

V poročilu je zapisano, da število prijav k dvojezičnemu pouku še vedno narašča, kar je razveseljiv razvoj. Hkrati pa je treba jemati zelo resno poročila o vedno slabšem znanju slovenskega jezika. Najlepša statistika o številu prijav k dvojezičnemu pouku ne pomaga nič, če dejansko znanje k dvojezičnemu pouku prijavljenih otrok ne ustreza pričakovanjem. Poleg prikaza razvoja prijav k dvojezičnemu pouku bi bila torej potrebna evalvacija, kako dobro prijavljeni otroci znajo slovensko. Ponovno je potrebno opozoriti, da se mora dvojezični pouk nadaljevati tudi na srednji šoli oz. na splošni izobraževalni višji šoli, z dvojezičnim poukom samo na ljudski šoli cilj še ni dosežen.

Ker pa se na izobraževalnem področju od prejšnjega leta ni nič spremenilo, smemo opozoriti na stališče iz leta 2018:

»Zgodovinsko je manjšinsko šolstvo načelno zvezna zadeva. Družbeni razvoj v zadnjih desetletjih pa je privedel do tega, da so na izobraževalnem področju bistvene zadeve okoli jedra »šola« danes v pristojnosti deželnega zakonodajalca – od otroških vrtcev, do pedagogike prostega časa.

Slovenske zastopstvene organizacije so že leta 2016 v okviru mehanizma izvedeništva in konzultacij podale sledeče stališče k »paketu šolskega prava 2016«.

Le to je v bistvenih delih še vedno aktualno in se ga naj na tem mestu ponovi.

„1. UVOD:

Po drugem odstavku prvega člena Manjšinskošolskega zakona za Koroško so bistvene opredelitve na področju manjšinskega šolstva v zakonodaji in izvršbi zvezna zadeva. Manjšinskošolski zakon za Koroško je torej izvedbeni zakon k drugemu odstavku 7. člena Avstrijske državne pogodbe in s tem izvedba mednarodnopravne obveznosti republike.

Obstoječa verzija drugega odstavka prvega člena Manjšinskošolskega zakona za Koroško je začela veljati 15.04.1959. Po takratnem stanju so vse bistvene vsebinske opredelitve na šolskem področju za slovensko narodno skupnost bile opredeljene za zvezno zadevo v zakonodaji in izvršbi. V desetletjih po začetku veljave tega določila pa so se na področju izobraževanja dogajale bistvene in daljnosežne spremembe, ne da bi se zaradi tega prilagodil manjšinsko specifični aspekt. Zlasti področja otroških vrtcev, pedagogike prostega časa in socialne pedagogike imajo danes bistveno drugačno veljavo kot še leta 1959. Tukaj so na manjšinsko pravnem področju že zdavnaj potrebne prilagoditve.

Manjšinska zaščita ni samo zaradi člena 7. Avstrijske državne pogodbe mednarodnopravna obveznost Avstrije, Avstrija se tudi v smislu 2. odstavka 8. člena Zveznega ustavnega zakona priznava k svojim

narodnim skupinam kot državni cilj. Iz dobrih razlogov je manjšinsko pravo torej zvezna kompetenca, gre za celovito odgovornost države. Narodna skupina kot manjšina je odvisna od tega, da obstaja učinkovit sistem manjšinske zaščite. Različne pristojnosti otežkočajo ustrezne ureditve. Zato je treba tudi za materije, ki so načelno v deželni ali celo občinski pristojnosti, kot na primer otroški vrtci, popoldanska oskrba, kmetijsko šolstvo itd., zahtevati načelno ureditev Zveze, ki upošteva razvoj izobraževalnega sistema od leta 1959 dalje.

Pred ureditvijo »vprašanja tabel« so od decembra 2009 delovale razne delovne skupine s ciljem izoblikovanja moderne reforme Zakona o narodnih skupinah. Eno od teh skupine je bila delovna skupina »izobraževanje in jezik«. Delovna skupina je sklenila obširni zaključni dokument, ki so ga soglasno sprejeli vsi člani delovne skupine in ki so ga priporočali kot sveženj ukrepov, ki ga je v smislu modernega manjšinskega šolstva treba čimprej uresničiti. Žal od leta 2011 dalje ni bila izvedena niti ena od obširno predstavljenih točk iz zaključnega poročila delovne skupine »izobraževanje in jezik«. V teku diskusije o »šolskem paketu 2016« so bile narodne skupnosti očitno sploh pozabljene. Nujno je torej potrebno zahtevati, da se vdela ugotovitve delovne skupine »izobraževanje in jezik«.

2. PREDŠOLSKA VZGOJA – OTROŠKI VRTCI:

Na področju dvojezičnih otroških vrtcev kot edina ureditev obstaja koroški Zakon o skladu za otroške vrtce, Deželni zakonski list števil. 74/2001 v besedilu Deželni zakonski list števil. 37/2004. S tem zakonom se ureja financiranje obstoječih dvojezičnih otroških vrtcev. Kar se tiče javnih otroških vrtcev, je prepuščeno občinam, ali uredijo dvojezične skupine ali ne. Ni nobene ureditve glede obsega oz. kakovosti dvojezične vzgoje, ni nobene ureditve o kvalifikaciji dvojezičnih elementarnih pedagoginj oz. o priznanju izobrazbe, v zadnjem osnutku učnega načrta za izobraževanje elementarnih pedagoginj se kratko malo pozabi na obstoj narodne skupnosti.

Od kar je postalo zadnje leto otroškega vrtca obvezno in je predviden prehod od otroškega vrtca v ljudsko šolo s sodelovanjem obeh institucij, je vsaj zadnje leto otroškega vrtca treba razumeti kot del elementarnega šolstva v smislu ustavnega določila 2. odstavka 7. člena Avstrijske državne pogodbe. Na celotnem veljavnostnem območju manjšinskega šolstva na Koroškem bi torej morala biti dana možnost, se prijaviti k dvojezični vzgoji v otroškem vrtcu. Dejansko takšne možnosti ni, obstajajo samo privatni dvojezični otroški vrtci, v nekaterih občinah so dvojezične skupine v javnih otroških vrtcih, v drugih občinah pa sploh ni ponudbe za dvojezično vzgojo v otroških vrtcih. Takšno stanje je, ker 2. odstavek 7. člena Avstrijske državne pogodbe garantira individualno pravico, ustavnopravno najmanj problematično in nujno zahteva ureditev. Možna varianta bi bila dogovor med Zvezo in Deželo v smislu 15. a člena Zveznega ustavnega zakona, ob vključitvi obstoječih privatnih dvojezičnih vrtcev.

Nujni ukrepi so potrebni na področju izobraževanja dvojezičnih elementarnih pedagoginj, glede tega je potrebno predvideti poseben oddelek na izobraževalni ustanovi za elementarno pedagogiko. Potrebno je

predvideti tudi ustrezen nadzor oz. inšpekcijo, absolventkam izobrazbe za dvojezično elementarno pedagogiko pa je treba zagotoviti ustrezno potrdilo o izobrazbi, prav tako bi bilo potrebno urediti dvojezični otroški vrtec za vadenje.

3. PRIMARNA STOPNJA:

Drugače kot na Gradiščanskem za šolstvo gradiščanskih Hrvatov, so na Koroškem za šolstvo koroških Slovencev leta 1958 uvedli načelo prijavljanja. Poleg določitve pravice do dvojezičnega pouka ustavno določilo iz 7. člena Manjšinskošolskega zakona za Koroško vsebuje tudi sledečo formulacijo: „Od učenca se sme zahtevati uporabljanje slovenskega jezika kot poučnega jezika ali učenje tega jezika kot obvezni predmet samo s pristankom zakonitega zastopnika.“ Takšna dikcija je diskriminatorna, če ne celo rasistična. S tem ustavnim določilom je slovenščina edini jezik na svetu, ki se ga proti volji zakonitega zastopnika otroka ne sme poučevati, vsi drugi jeziki smejo brez nadaljnjega biti del učnega načrta. To določilo je treba črtati brez nadomestila.

Razveseljivo je, da število prijav k dvojezičnemu pouku že leta dolgo narašča in je sedaj že blizu 50 %. Cilj modernega dvojezičnega šolstva na Koroškem v 21. stoletju mora biti regionalni šolski sistem, ki upošteva tako potrebe narodne skupnosti, kot tudi geografsko lego in s tem povezane prednosti za regijo. Iz tega vidika pa se je treba vprašati, ali načelo prijav k dvojezičnemu pouku še ustreza času. Bolje bi bilo, vsem staršem ponujati dvojezični pouk kot enakovredno možnost, le tako bi upoštevali priznanje k narodni skupnosti in bi dvojezičnost ne veljala več kot odstopanje od norme.

Enkrat izvedena prijava k dvojezičnemu pouku bi naj – do nadaljnjega – veljala za celotno obdobje šolanja in ne tako kot doslej samo za ljudsko šolo, tako da jo je potrebno ob vstopu na sekundarno stopnjo obnoviti.

Že sedaj v zakonu predvideno načelo, da morajo za vodstvo dvojezičnih šol predvidene osebe imeti tudi dvojezično kvalifikacijo, je treba konsekventno izvesti tudi v praksi.

4. SEKUNDARNA STOPNJA:

V trenutnem sistemu dvojezičnega šolstva se za k dvojezičnemu pouku prijavljene otroke vlaga veliko truda in se vidi tudi lepe uspehe pri učenju obeh jezikov – do konca ljudske šole. Pri prestopu na sekundarno stopnjo pa se za večji del šolskih otrok konča dvojezična šolska kariera, v glavnem z izjemo tistih otrok, ki v nadaljevanju obiskujejo Slovensko gimnazijo. To je tratenje resurs. Smiselno bi bilo nadaljevati sistem dvojezičnega šolstva tudi na sekundarni stopnji.

Glede verouka manjšinski jeziki na sekundarni stopnji sploh niso predvideni, kar nasprotuje načelu, da bi se verouk naj načelno odvijal v materinščini otrok. To je tudi v čudnem nasprotju do sicer vzgledne dvojezične prakse v južnokoroških farah.

5. CELODNEVNA OSKRBA, PEDAGOGIKA PROSTEGA ČASA, SOCIALNA PEDAGOGIKA:

K dvojezičnemu pouku prijavljenim otrokom je potrebno zagotoviti tudi dvojezično celodnevno oskrbo, tam kjer je predvidena. Trenutno glede tega ni nikakršne ureditve, kar verjetno nasprotuje 2. odstavku 7. člena Avstrijske državne pogodbe.

6. ZVEZNA GIMNAZIJA ZA SLOVENCE:

Zvezna gimnazija za Slovence je vedno bolj priljubljena. Temu dejstvu pa zelo nasprotujeta določili § 24 in 27 Manjšinskošolskega zakona za Koroško, po katerih je Slovenska gimnazija rezervirana izključno za avstrijske državljane. To določilo ne nasprotuje samo evropskemu pravu, temveč je tudi posredna diskriminacija slovenske narodne skupnosti, ker Slovensko gimnazijo izključuje za migrante, ki bi se hoteli odločiti za to šolo.

7. DEVETA ŠOLSKA STOPNJA, POKLICNE ŠOLE, KMETIJSKE STROKOVNE ŠOLE:

Čeprav je 9. šolska stopnja del obveznega šolstva, manjka vsakršno določilo o dvojezičnem pouku na tej stopnji. Lahko izhajamo iz tega, da je glede na današnjo veljavo šolske izobrazbe na vsak način celotno obvezno šolstvo del „elementarnega šolstva“. Dvojezično šolstvo bi torej bilo potrebno predvideti tudi za 9. šolsko stopnjo.

Za poklicne šole in za kmetijske strokovne šole ni nobenega določila o možnosti slovenskega pouka. Moralo pa bi veljati načelo, da mora biti za šolarke in šolarje, ki se odločijo za dvojezični pouk, dana možnost dvojezičnega pouka do zaključka šolske kariere. Tudi na tem področju so torej potrebni ustrezni ukrepi.

Dežela Koroška bi morala torej tudi na izobraževalnem sektorju postati dejavna na številnih področjih.

V oči pade, da je maja 2019 bil razposlan osnutek za koroški Zakon o oskrbovanju otrok, v osnutku potreba po dvojezični vzgoji niti ni omenjena. Zato se naj predstavi tudi stališče slovenskih zastopniških organizacij k temu osnutku:

„V oči pade, da v obeh osnutkih dejstvo, da na Koroškem obstaja dvojezično ozemlje in slovenska narodna skupnost, ni upoštevano.

V osnutku koroškega Zakona o izobraževanju in oskrbi otrok je v 3.b členu predvideno pospeševanje nemškega izobraževalnega jezika in so za otroke, ki imajo pomanjkljivo znanje nemščine, predvideni posebni ukrepi. O pospeševanju slovenskega izobraževalnega jezika pa ni govora. Glede kriterijev za namestitvev elementarnih pedagogov za otroške vrtce, šolsko popoldansko oskrbo in podobne institucije nikjer ni govora o tem, kakšna bi naj bila izobrazba in vzgoja v slovenščini. V inštrukciji „jezikovno pospeševanje na prehodu od otroškega vrtca v osnovno šolo“, ki ga je po osnutku uredbe potrebno

uporabljati, je v točki 4. „Pridobitev drugega jezika v otroški starosti“ govora o „migrantskem kontekstu“, tukaj se enostavno spregleda, da so v Avstriji tudi narodne skupnosti in na Koroškem zlasti slovenska narodna skupnost, kjer ni nikakršnega migrantskega konteksta, kjer pa bi v dvo- in večjezičnih otroških vrtcih pogosto bilo potrebno posebej pospeševati manjšinski jezik ali pa, pri otrocih iz večinskega naroda, jim omogočiti učenje tega jezika.

Zastopniške organizacije koroških Slovencev so k temu podale obsežno stališče že v okviru „Paketa šolskega prava 2016“).

Iz vidika zastopniških organizacij slovenske narodne skupnosti je potrebno oba osnutka, tako za zakon, s katerim se spremeni koroški Zakon o otroškem izobraževanju in oskrbi, kot tudi uredbo, s katero se določajo točnejša določila o uporabi temeljnih pedagoških dokumentov za otroški izobraževanje in oskrbo ter dnevno varstvo, nujno dopolniti tako, da se upoštevajo specifične potrebe dvo- in večjezičnih otroških vrtcev na Koroškem, se za dvojezično ozemlje Koroške enakopravno upošteva tudi pospeševanje slovenskega jezika, se določijo načela za izobraževanje dvojezičnih elementarnih pedagoginj in se tudi na področju šolske celodnevne oskrbe upoštevajo potrebe dvojezičnega izobraževanja in vzgajanja. "

Kritika zaradi popolnega zastoja je v zadnjih letih bila večkrat ponovljena, bilo je namreč več novel šolskih zakonov, mdr. tudi Manjšinskošolskega zakona. Povsem nerazumljivo je, zakaj ni niti diskusije o potrebni reformi dvojezičnega šolstva. Vsi pozivi in vse kritike so ostale brez odgovora, v tem poročilu moramo zato ugotoviti popolno nepripravljenost dežele za dialog. Glede tega tudi ni nič spremenila diskusija v forumu za dialog dne 05.07.2021, ker spet ni bilo nobenih konkretnih sklepov. Narodna skupnost nima časa, še naprej čakati in poslušati lepe besede. Posebej pade v oči in je celo zastrašujoče, da je celo gospod zvezni predsednik na začetku jubilejnega leta 2020 povedal, da bo na šolskem področju kmalu prišlo do izboljšav – pa se spet ni zgodilo nič.

8. Pospeševanje narodne skupnosti:

Še enkrat je treba pohvaliti, da je prišlo do povišanja pospeševanja narodne skupnosti. S tem so v bistvu bile izenačene izgube zaradi inflacije v zadnjih 25-ih letih. Evaluacija, ali so s sedanjim povišanjem pospeševanja dejansko pokrite potrebe narodne skupnosti oz. ali so vsaj bile izenačene izgube iz preteklih let, je treba izvesti. Za vsako samoupravno skupnost samoumevno možnost sprejemanja lastnih proračunov slovenska narodna skupnost še vedno nima. V ta namen bi bilo potrebno ustvariti javnopravno zastopstvo narodne skupnosti.

9. Zastopstvo narodne skupnosti:

Glede vprašanja zastopstva narodne skupnosti so znotraj narodne skupnosti mnenja deljena. Spodaj navedeno stališče ustreza mnenju največje zastopstvene organizacije slovenske narodne skupnosti, Narodnega sveta koroških Slovencev in verjetno tudi mnenju večine pripadnikov narodne skupnosti. To

stališče pa del narodne skupnosti – med njimi tudi del članov Društva koroških slovenskih pravnikov – ne deli oz. ga celo ostro odklanja. Na to je uvodoma potrebno opozoriti, da se varuje načelo objektivnosti.

Zopet je treba ugotoviti, da zastopstvo narodne skupnosti ni ustrezno urejeno. Sloni na društvenem zakonu, vsak pripadnik narodne skupnosti lahko ustanovi društvo in sam zase trdi, da zastopa narodno skupnost. Ker se prvotno zgodovinsko priznana zastopstvo narodne skupnosti v obliki obeh osrednjih organizacij, Narodni svet koroških Slovencev in Zveza slovenskih organizacij, z ustanavljanjem nadaljnjih organizacij vse bolj izpodjeda in npr. mladina slovenske narodne skupnosti sploh ne ve več, katere narodnostne organizacije zastopajo kakšne interese in katere organizacije sploh obstajajo, je nujno potrebna javnopravna ureditev. Tudi pri večinskemu narodu je očitno, da postaja vedno bolj težavno demokratično organizirati javni interes – glej nizke volilne udeležbe pri visokošolskih volitvah ali pri volitvah v delavsko zbornico. Narodna skupnost kot šibek del družbe tem bolj potrebuje javnopravno organizacijsko obliko, da lahko učinkovito zastopa svoje interese. Nedopuščanje takšne organizacije z argumentom, da tega ne zagovarjajo vse zastopniške organizacije, pomeni kratko malo zavračanje narodni skupnosti po 1. odstavku 7. člena APP zagotovljene pravice do samoorganiziranosti.

Za Društvo koroških slovenskih pravnikov
mag. Rudi Vouk, predsednik

Klagenfurt/Celovec, 20.07.2021